

Húsvéti gondolatok a Mesterséges Intelligenciáról: egy keresztényi közelítés

Easter thoughts on Artificial Intelligence: A Christian approach

Dr, Prof. Peter G. Gyarmati, emeritus
Simonyi Professor for the Public Understanding of Science and Professor of
Mathematics
gyarmati@gyarmati.dr.hu

Absztrakt: Mesterséges Intelligencia (MI) néven szinte minden területen uralkodóvá válik egy technika, amely a tudomány mai eredményeire épül. Húsvétkor összejötte néhány keresztény érületű ember megvitatni a Mesterséges Intelligencia hatását, előnyeit, veszélyeit. A vita a teremtés dogmájának megmaradása, avagy újra értelmezése körül csoportosult. Ha a dogma érvényes – Isten az egyetlen teremtő – akkor a Mesterséges Intelligencia alkotása nem uralhatja az embert – nincs veszély. De az ember alkotó, történelme során mindig „teremtett” dolgokat, amelyekre nincs példa Isten alkotásaiban. Mégis képes lenne teremteni olyan géplényt, amely fölbe kerekedne? A veszély nem ebben rejlik, hanem a rossz szándékban, amely szintén emberi. Vajon milyen lehetőségeink vannak a felismerésre, a védelemre? Ez a tanulmány nem technikai, hanem tudományos aspektusból foglalkozik az Ember és a MI viszonyával.

Kulcsszavak: mesterséges intelligencia, gépi tanulás, emberi intelligencia, keresztény tudomány, formális logika, döntési automatika, veszély.

Abstract: A technique based on today's results of science is becoming dominant in almost all fields under the name Artificial Intelligence (AI). At Easter, some Christian-minded people gathered to discuss the impact, advantages, and dangers of Artificial Intelligence. The debate centered around the preservation or reinterpretation of the dogma of creation. If the dogma is valid - God is the only creator - then the creation of Artificial Intelligence cannot dominate man - there is no danger. But man is creative and has always 'created' things throughout his history that have no example in God's creations. Would he still be able to create a machine that would tower over him? The danger does not lie in this, but in the bad intention, which is also human. What possibilities do we have for recognition and protection? This study deals with the relationship between Humans and AI from a scientific, rather than a technical, aspect.

Keywords: artificial intelligence, machine learning, human intelligence, Christian science, formal logic, automatic decision-making, danger.

Húsvét volt az ideje egy keresztényi szellemiségű beszélgetésnek az egész világot foglalkoztató szellemi technikáról, a Mesterséges Intelligenciáról (a beszélgetőpartnerek neve kérésükre nem kerül említésre).

- *A Mesterséges Intelligencia útján az ember teremtményeket képes előállítani, márpedig az kizárólag Isten képessége.*
 - *Az embert az Isten ugyan a maga képére teremtette, de „csak emberi képességekkel” ruházta fel – isteniekkel nem.*
 - *A teremtés isteni képesség, még az angyalok, a szentek sem képesek rá.*
 - *A világot meg kell menteni a Mesterséges Intelligencia ártalmaitól. Korlátokat, határokat kell bevezetni!*
- hangzottak el a különböző vélemények.

A keresztényi hitből kiindulva idézhetjük Aquinói Szent Tamást, aki szerint a rendezett világ – a fizikai, metafizikai világunk – megismerhető, és amely fölé a „természetfeletti igazság világa boltozódik” és ebbe gondolkodással nem lehet behatolni. Az innen sugárzó isteni kinyilatkoztatást csak elfogadni lehet, mert az az emberi ész feletti, de nem észellenes. Az embernek szabad akarata csak a maga világában van. Aquinói Szent Tamás szerint a *jó - az etikus cselekvés* - előfeltétele a szabad akarat, és ugyanebből adódik a *rossz - a nem-etikus cselekvés* - is.

Számos példáját tudjuk, látjuk ennek: az ember okozta pusztítások, az egymásra licitáló, mindenki ellen irányuló fegyverek gyártása, az embereket tömegesen egymás ellen uszító módszerek. És mindezek korlátlan alkalmazása. Ezekkel már az egész emberi világot el lehet pusztítani, de még nem teszik. Képesek ugyan bármilyen fájdalmat, szenvedést zúdítani az emberiségre, de azt mindaddig követte a feltámadás, új élet. Ez az isten által Jézusban megtestesített akarat, szándék! Ha mégsem így történe egyszer, akkor mindennek vége lenne és bármi gondolat megszűnne létezni.

Az ember tehát képes saját világát, akár többszörösen is elpusztítani, de akkor sem képes a természetfeletti behatolni.

Egyesek másként is gondolhatják: találjunk, csináljunk másik világot – a szabad akarat megengedi – a magunk számára és akkor a mostani mindenestől feleslegessé válik és elpusztítható. *Az újutazás egy ilyesféle szándék a sokféle kísérleteivel.*

Ha a predesztináció szerint Isten teremtett világa örökkévaló, akkor azt az ember nem képes elpusztítani. Ha ezt bizton tudnák a tömegpusztító fegyverekkel rendelkezők, akkor szabadon bevethetnék azt, a Föld, a természet megmarad és ők lennének a túlélők, vagyis győzhet a rossz, a jót elpusztítja – hangzottak el különböző vélemények.

Vajon ez az út? Bármely gondolatból cselekvés lehet, mert adja a szabad akarat?

Vizsgáljuk meg az „enyhébb” irányt, ahol az ember a „fizikai és metafizikai megismerés világában” él és azt megtartani szándékozza. A „fölébe boltozódó természetfeletti igazságba” azonban gondolkodással nem lehet behatolni. Ha ezt a már mintegy ezeréves dogmát elfogadjuk akkor is felmerül a kérdés: pusztán véletlenül, sikerülhetett-e mégis oda embereknek behatolniuk? Bizony bejutottak, láttak, hallottak, álmodtak, képzeltek és visszatértek! Mert tudunk ilyen emberekről: Buddha és Mohamed is állítja, aztán ott van például Prométheusz, Archimédesz, Leonardo Da Vinci, Mary Curie, Tesla. Mindegyikük olyat hozott az emberiség számára, amely kizárólag a saját világunkon kívülről (!) látható,

érthető meg! Tehát lehetséges. Hol van a korlát? Hívóként csak egyet tudunk: Isten haragját, aki megelőz, nincs tovább. De, Isten korlátozta magát, nincs többé harag és akkor marad a szabad akarat és hozzá a véletlen!

A *nem-etikus cselekvő* – a rossz – szabadon rombolhat, azonban Isten alkotását nem pusztíthatja el, kell lennie korlátnak és ez a saját létének a meg- és fenntartása. Tehát a rosszban is kell lennie isteni predesztinációnak.

Mi a helyzet az *etikus cselekvőkkel*? A szabad akarat elvén életének egyre jobbra, kényelmesebbé, gazdagabbá tétele érdekében egyre ügyesebb, értelmesebb, önállóbb eszközöket alkot. A Mesterséges Intelligencia ezen fejlődés eredménye, ami már a maga kezdetlegességében is túlnő ezeken a szándékokon és a teremtés világának látszik alapvető eszköze lenni. Márpedig ez ellentmond a teremtés dogmatikájának.

Ha az ember nem képes behatolni a szenttamási természetfelletti igazság világába, akkor a Mesterséges Intelligencia ebből a szempontból semmiféle veszélyt nem tartalmaz, nem képes teremteni! Talán az isteni engedéllyel bejutók hozták magukkal, akkor nyilván van isteni korlátja. Más szempontból még lehetnek mindenféle veszélyei, de eredményei is. Ez most nem tartozik ide.

Tehát nincs ügyünk vele, *nem teremthet, nincs veszély!* Ha mégis feltételeznénk, akkor megsemmisülne a teremtési dogma!

De vajon létezik-e még ez a dogma? Vajon csak sokan beszélnek, hivatkoznak rá, alkalmazzák, pedig már régen megdőlt? Aztán érvényes-e ez a dogma a más vallásúaknál, vagy az ateistáknál? Vagy esetleg egyetemes, azaz hittől független?

A kérdés, hogy lehetséges-e a teremtés az ember világában így egészen más megvilágításba kerül.

Ha a teremtési dogma mégis érvényes és egyetemes lenne, akkor nincs veszély, nincs mire felhívni a figyelmet! Szükségtelen és felesleges korlátokat, határokat fogalmazni!

Nem szeretném, hogy a Mesterséges Intelligencia és más hasonló hangsúlyos kérdés a dogmatika világába vessze, mert szerintem a dolog nem ilyen „egyszerű”. Próbáljuk meg inkább megfogalmazni mi is a teremtés és hogyan viszonyul hozzá az emberi cselekedet.

1. Teremtésből fakad, tehát teremtmény a teljes világunk – isteni teremtésnek gondoljuk, hisszük. Istenhit nélkül sem tudható róla ennél több, minden elképzelés, feltételezés ezúton szintén hit.
2. Ha ebben a világban valami olyan lesz, ami addig nem volt, akkor az már nem eredeti, vagyis a tétel szerint Isten újból teremtett?
3. Az emberiség legalapvetőbb találmánya, amely a természetben nem létezik az embertől függetlenül, az mi, ha nem teremtés? Az ember teremtette a kereket, azaz a csapágy és tengely kettősét! Tehát teremtő az ember? Lehet, hogy Isten sugallta, vagy a véletlen átjárás, de biztosan emberi!
4. És az ember teremtett még sok mást is: hidakat, házakat, gőzgépet, repülő, gyógyszereket, műanyagokat, vírusokat, számítógépet, robotot, mesterséges intelligenciát!
5. Megdőlt a teremtés dogmája! És nem is a rossz, a bűn az ok, a szenttamási értelemben is etikus cselekvésből fakad!

6. Kimondhatjuk, a dogma érvénytelen, nem isteni akarat! Vagy esetleg Isten változtatott? Vajon miért, mi oka lehetett rá? Talán az ember befolyásolta? A válasz egyre megy: állandóan behatolunk a természetfeletti igazság boltozatába.

Gondolkodásunk veleje, hogy ami logikailag bizonyítható az logikus és fordítva, ha valami logikus, akkor az logikailag bizonyítható!

Ha Isten léte bizonyítható lenne, akkor cselekedetei logikusak, tehát kigondolhatók lennének. És akkor az ember hozzáférhet, nincs természetfeletti igazság, ahová gondolkodással ne lehetne behatolni! *Tehát az ember képes, etikusan is, teremteni.* És aki képes erre az képes rombolni is. Az Isten is megtette és csak a fogadalma korlátozza. Vagy már régen nincs, elment máshová: a fekete lyukon!

A nem-etikusokat ez sem zavarja cselekedeteikben, tehát veszély van! Nagy a veszély, az emberiség pusztulása valós esély. Az elhárítás korlátokkal nem oldható meg, Isten a korlátot maga-magának állította fel: soha nem hozok özönt többé a Földre.

A veszély okozókat korlátozni csak a náluk nagyobb erővel rendelkezők lennének képesek és még azoknak is hallatlan erőfeszítésbe és kockázatba kerülne.

Ilyen erő márpedig nincs, marad az önkorlátozás esélye miként Istennél. De, vajon a veszélyt okozók rendelkeznek-e ilyen tulajdonsággal? Talán. Tehát dolgunk van, eszköz a gondolkodás, amely megmutatja, hogy az erőfölény nem homogén, nem állhat fenn minden térben és időben. Vannak gyenge pontok, nem is kevés.

1. Többek között a veszélyt okozók között vannak hívők is, az ő életük is véges s a túléléshez nekik is biztosítaniuk kell utódaik életfeltételeit.
2. Aztán a veszélyt okozók megosztottak – vetélytársak a kapitalista versengésben, és romboló eszközeikkel egymást is fenyegetik.
3. Elhárító eszközöket is fejlesztenek, sőt tárgyalnak is egymással.

Ezek nagyjából az önkorlátozási hajlam területei.

Külső tényezők:

1. A veszélyt okozók jólétének, erejének háttere a birodalmuk képessége, cselekvése. A birodalmuk bármilyen zavara korlátozza őket. A zavarok az ínség, a válság, a lázadás, az ellenállás, a forradalom, a rombolás, a győzelem, a vereség.
2. Ezek keltése összefogásban rejlik. Tudjuk két ember, aki összefog, ereje több, mint az egyesek összege, mert például egymás hátát is védhetik, ha úgy állnak fel. Közismert mondás a házasságkötésről: eddig ketten voltunk te és én; mostantól hárman lettünk: te, én és mi. Hát ez az összefogás ereje.

A Mesterséges Intelligenciának már, itt a sokadik fellángolásánál, ismét jelentős eredményei vannak: az emberi nyelvek végre elfogadható minőségű egymásba fordításában, a videotechnikában, az alakfelismerésben, az adatok feldolgozásában és egyre pontosabb értelmezésében, egyre többoldalúbb és megbízhatóbb robotok, gépek alkotásában, az emberek közötti kapcsolatok lehetőségeinek kiterjesztésében, hogy csak néhány fontosabb területet soroljak és következőleg mindezek szervezése, működtetése is Mesterséges Intelligencia feladat. Ez mind szenttamási etikus cselekvés!

A veszély mégis fennáll! éppen az, hogy mindezek az eredmények felhasználhatók nem-etikus cselekvésre is! A veszélyt okozók teszik ezt, a saját érdekeik, céljaik eléréséhez, ha ezen az úton tudják elérni. A jóminőségű nyelvfordítás a megfigyelték lehallgatásának egyre pontosabb és ezáltal automatizálható eszköze. A videotechnika, az alakfelismerés, az adatfeldolgozás kiváló eszköz az ember, az ellenfél, az ellenség megfigyelésében, felfedezésében. A robotok kiváló harceszközökké váltak, már a mai háborúkban is rendszeres használatúak. Nyakunkon van az olyan pusztítás, amelyeket drónok nagy biztonsággal és pontossággal végeznek. Lassan mindennapossá válik, hogy az emberek ügyeit a hatalmi szervek robotokkal, automatákkal intéztetik: a zéró tolerancia teljessé válik. Ezek a szenttamási nem-etikus cselekvések mintapéldái.

Minden magyarázat nélkül jól látható, hogy nem a Mesterséges Intelligenciával van a baj, hanem annak alkalmazási módjaival. Éppúgy miként az emberiség minden eddigi felfedezésével történt. Képtelenek voltunk/vagyunk megakadályozni a fegyverekkel végzett pusztítást, a gyarmatosítást, kizsákmányolást, a korrupciót, a választási csalásokat, a félrevezető híreket, a szándékos levegőszennyezést, a krumplibogarakat, a tenyésztett vírusokat, az időjárásváltoztatást, a szenttamási értelemben vett nem-etikus cselekvést.

- *Az összefogásnak, az ellenkezésnek tehát nem az eszköz ellen kell irányulnia, hanem a nem-etikus cselekedet, illetve annak esélye ellen!*
- *Neumann János a múlt század ötvenes éveiben fogalmazta meg: „a fejlődés ellen nincs orvosság; a megoldás az ember és a gép összefogásában rejtezik”.*
- *És – ezt már én teszem hozzá – az összefogás kezdeményezője csak ember lehet és ezt az etikus cselekvők soha többé ne engedjék ki a kezeikből!*

Irodalom

Álló Géza (2014): Higgyem, vagy tudhatom is? pp. 97-120. Könyvműhely, Budapest

Gyarmati Péter (2023): Szilánkok. A hitről, pp. 38-44. TCC COMPUTER STUDIO, Wien

Károli Gáspár (1850): A Szent Biblia, Ó-testamentum, Mózes első könyve. Kőszeg

Károli Gáspár (1850): A Szent Biblia, Új testamentum, János, jelenés. Kőszeg

Mező Ferenc (2014): PSYOPS, pp. 9-13. Kocka Kör

Papp Lajos (2019): Magyarok Egészségkönyve, A lét többsége, pp. 261-287. Szívvel-lélelkel Szolgáltató Kft

A. D. Selbst (2019): Fairness and abstraction in sociotechnical systems. Proc. of the Conference on Fairness, Accountability, and Transparency, pp. 59-68.